

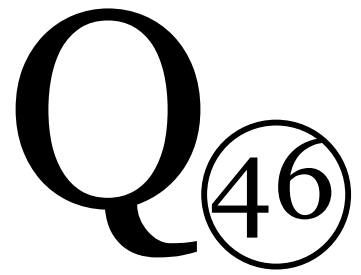
nous aprenentatges, pròtesis digitals
en l'educació permanent i mutacions relacionals

ENDREÇA

*Ara que no està entre nosaltres
ara que les cendres brollen a la terra
i l'horitzó està lleugerament encès...*

***Oferim aquest número de la revista en reconeixement
i homenatge a Michele Knobel, amiga i companya,
amb la que tant compartim encara.***

*I, mentrestant, continuem volent desaprendre i saber
i materialitzar temps-i-espai de lluites i esperances,
de llibertat, acollida i amor...*

Quaderns d'Educació Contínua

**nous aprenentatges, pròtesis digitals
en l'educació permanent i mutacions relacionals**

Editors

Iolanda Corella Llopis
i pep aparicio guadas

Consell de direcció i coordinació

Tere Vila, Encarna Such Cardona, Juanma Sanchis Marqués, M. Nieves Roselló, María José Picher, Carlos Pallarés, Rosa Navarro, Pascual Múrcia Ortiz, Dolors Monferrer Ferrando, Rosa M. González Conca, Goio Fidel Sarmiento, Manuela Fuentes Martínez, Lorena Ordinañana Pérez, Marta Malet Carol, Mila Grau Alepuz, Loles Martínez Cebrián, María Gabarda Riofrío, Francisca Borox López, Isabel Aparicio Guadas

Consell de redacció i assessorament

Antonia de Vita (UNIVR), Dolors Vinyoles (Escola de la Dona-Diputació de Barcelona), Inma Vilatersana, Jordi Vallespir (UIB), Antoni Tort (UVIC), Joan M. Senent (UV), Francesca Salvà (UIB), Manuel Rodríguez (UV), José Ignacio Rivas (UMA), Piergiorgio Reggio (UNICATT), Cruz Prado (ULASALLE), Anna Maria Piussi (UNIVR), Agustí Pascual (UV), Isabel Redaño Francés

(IPF), Sebas Parra (UdG), Josep Mª Navarro i Cantero (LFCOOP), Peter Mayo (UM), Vicent Mas (UA), Ángel Marzo (UB), Manel Martí Puig (UJI), Fernando Marhuenda (UV), Fernando López Palma (UB), Licinio C. Lima (UMINHO), Colin Lankshear (JCU), Michele Knobel † (MSU), Francese Hernández Dobon (UV), Francisco Gutiérrez † (ULASALLE), Anna Gómez (UVIC), Paula Guimaraes (UL), Rosa M. Falgás (ACEFIR), Pep Lluís Grau, Gloria Díaz (UB), Joan Colomer (UdG), José Clovis Azevedo (Centro Universitário Metodista IPA), Rafa Castelló (UV), Isabel Carrillo (UVIC), Marián Aleson Carbonell (UA), Xavier Besalú (UdG), Antonio Benedito (UV), José Beltrán Llavador (UV), Clara Arbiol González (UV), Vicent Aparicio (UV), Marina Aparicio Barberán (IPF), Consol Aguilar (UJI), David Abril (UIB), Loris Viviani (IPF), Mariola Aparicio Cortés (EOI Xàtiva), Mercè Morey (UIB), Diego Morollón (IPF), José R. Belda Medina (UA).

Correcció i traducció
Joaquín Martínez Ortiz

Disseny i maquetació
gap

Quaderns d'Educació Contínua ★ 46

Títol: Sense títol

Autor: Mijo Miquel

Tècnica: digital

Dimensions: 210x210 mm

Any: 2021

Quaderns d'Educació Contínua. Nova etapa Redacció, secretaria i administració:

C/. Sant Agustí, 7 • 46800 Xàtiva
tarepa.pv@gmail.com

ISSN: 1575-9016

ISSN: 2605-1796 (digital)

Dipòsit legal: V-5125-2000

Revista indexada en GeoDatos: Indexador de Geografia e Ciències Socials
<http://www.dge.uem.br>

(Quaderns d'Educació Contínua
no es fa responsable de les opinions
dels col·laboradors de la revista.)

Associació de Persones
Adultes Participants
CPPFAFRANCESCOSBOSCHIMORATA

L'ULLAL Edicions

TAREPA - PV
Taller per a l'Acció Renovadora
de l'Educació Permanent d'Adults

IPF: Institut Paulo Freire • UV: Universitat de València • UdG: Universitat de Girona • UVIC: Universitat de Vic • UJI: Universitat Jaume I de Castelló • UA: Universitat d'Alacant • ACEFIR: Associació Catalana per l'Educació, la Formació i la Recerca/Associació Europea d'Educació d'Adults • UB: Universitat de Barcelona • FDC: Desenvolupament Comunitari • UIB: Universitat de les Illes Balears • UM: Universitat de Malta • UMINHO: Universitat del Minyo • UNIVR: Universitat de Verona • ULASALLE: Universidad de La Salle • UNICATT: Universitat Catòlica de Milà • UMA: Universitat de Màlaga • UL: Universitat de Lisboa • JCU: James Cook University • MSU: Montclair State University • LFCOOP: La Fàbrica Cooperativa

carpeta

La nova edat fosca

Daniel Tomás Marquina i Marina Pastor Aguilar • 7

De la distòpia tecnològica a la formació ciutadana en xarxes: jugar, pensar, actuar

Enric Senabre Carbonell • 22

Els efectes possibilitadors de la tecnologia en la vida diària: dos casos d'ús quotidià de dispositius digitals

Michele Knobel i Colin Lankshear • 33

contínua

L'explosió digital de l'inconscient

Franco Berardi • 43

persones, territoris i experiències

Cada vegada més 'Videodrome'

Loris Vivini • 53

Modalitat semipresencial als Centres d'Educació de Persones Adultes de les Illes Balears. Resposta eventual a la pandèmia o proposta de futur?

Sebastià Vicens Prohens • 63

L'art de parlar, l'art d'aprendre llengües als centres de formació d'adults

CFA Pere Calders, J. Maria Planas Muela, Montserrat Moral Vinyoles • 72

L'esperança com a punt d'inici del sentir i el sentit del caminar cap a un horitzó de canvi. Grup de Dones de l'Escola de la Pau del Casal Claret de Vic

Marta Tàpia Masegosa • 81

Flipped Classroom com a ferramenta didàctica en Formació Professional Bàsica en Centres d'Educació d'Adults

Patricia Martínez Cano • 90

Repensant les tecnologies de l'aprenentatge i el coneixement des d'un centre municipal d'FPA

Yolanda Corella Llopis, Marta Malet Carol i Milagros Grau Alepuz • 99

investigació

La utilització de les actuals tecnologies en l'educació: un canvi de paradigma o una paradoxa a reconciliar?

Agustí Pascual Cabo • 115

arxiu

dialogica

Pandèmia i connectivitat: l'experiència de la Universitat Popular de València

Isabel Lozano Lázaro i tot el seu equip humà • 125

fotografia • 133

webs

L'alfabetització digital i pensament crític front a la desinformació • 135

Com participar

Quaderns d'Educació Contínua?

Les pàgines de la nostra revista estan obertes a tot tipus de col·laboracions relacionades amb l'Educació i la Formació de les Persones Adultes. El nostre interès és oferir la publicació a tots aquells que desitgen col·laborar en ella exposant els seus coneixements, les seues reflexions i experiències analitzades. Així com també a les persones i institucions que desitgen difondre a través dels Quaderns d'Educació Contínua les seues iniciatives i activitats dins d'aquest àmbit.

Les col·laboracions han de requerir les següents condicions bàsiques:

- L'extensió dels treballs serà de 10 pàgines en format DIN A-4, a doble espai, amb un títol que sintetitze el seu contingut. És convenient d'intercalar apartats que divideixquen i ordenen les diferents parts de l'exposició.
- S'enviarà dues còpies del treball acompanyades d'una versió d'aquest en suport informàtic, preferentment en Winword. S'aconsella, si el tema ho permet, incloure gràfics, quadres sinòptics, etc., que il·lustren i completen el contingut del text.
- Com és natural la revista podrà realitzar una «correcció d'estil» sobre el text original, que en cap dels casos alterarà els conceptes ni l'enfocament adoptats per l'autor.
- Notícies i dades per a ser incloses en les pàgines informatives de la revista, sobre congressos, jornades, convenis, acords, programes, plans, iniciatives, projectes; cursos, conferències, debats, premis i cursos; publicacions de llibres, revistes, manuals, etc.
- Ha d'incloure sempre la font responsable i les notes de referència on el lector pugui requerir major informació.

Els efectes possibilitadors de la tecnologia en la vida diària: dos casos d'ús quotidià de dispositius digitals

Michele Knobel, Montclair State University, New Jersey, USA;
Colin Lankshear, Mount Saint Vincent University, Canada
Traducció: Mariola Aparicio Cortés

Introducció

Des dels anys vuitanta, la innovació tecnològica electrònica digital ha anat acompanyada de polítiques a nivell mundial que relacionen ciència, tecnologia i innovació amb beneficis a gran escala, com ara el creixement i el desenvolupament econòmic sostenible, així com l'eradicació de la pobresa (OCDE, 2021; UNESCO, 2017). En la literatura acadèmica i també en la popular, els dispositius i xarxes digitals han estat assenyalades com a eines emancipadores, potenciadores, autoactualitzables i inclusives (cf., comentaris a Kania-Lundholm i Torres, 2018). Cada vegada amb més freqüència però, les crítiques als suposats efectes beneficiosos d'aquestes tecnologies subratllen la importància de parar atenció a exemples de persones que utilitzen dispositius i xarxes digitals en la seva vida quotidiana (cf. Kalman i Hernández, 2018; Kania-Lundholm & Torres, 2018). Troben a faltar estudis actuals (Kania-Lundholm i Torres, 2018; Leguina & Downey, 2021) i situacions i detalls (d'estil etnogràfic) sobre com la gent adopta les tecnologies digitals a la seva vida. En qualsevol cas, aquestes anàlisis són necessàries a fi de poder valorar equilibradament les afirmacions generals que assenyalen els avantatges i desavantatges de les noves tecnologies.

En el present article investigarem sobre algunes maneres en què es pot considerar com l'ús de dispositius electrònics digitals de gamma baixa juga funcions habilitants en dos casos bastant diferents de la vida quotidiana en dues societats molt diferents, encara que veïnes: els EUA i Mèxic.

“Habilitar” com a concepte relacional

Basant-nos en la línia argumental que primer va exposar Gerald MacCallum (1967) i que posteriorment va desenvolupar Joel Feinberg (1973) en relació amb el concepte de llibertat, creiem que, per al nostre propòsit, “habilitar” és la paraula més adequada, ja que es tracta d'un concepte *relacional* que implica múltiples variables. Efectivament: afirmar que alguna cosa (algú, etc.) habilita, o és habilitant, és el·líptic: és una forma abreujada que es pot entendre com una cosa que fa possible que algú o alguna cosa faci o siga alguna altra cosa que d'una altra manera no podria ser per motius econòmics. En altres paraules, cada vegada que es fa una reclamació sobre *habilitació*, els qui fan la reclamació haurien de poder especificar-ne les variables i proporcionar proves justificatives d'acord amb el següent format:

A (un dispositiu digital per exemple) permet a **B** (una persona, un grup de persones, una organització, etc.) fer o ser o assolir o realitzar **C** (algun estat de coses o estat de ser, etc.) mitjançant **D** (una certa qualitat o capacitat que **A** té).

A un nivell molt simple, podríem dir que un martell (A) permet a un fuster (B) emmarcar una paret (C) per la seva capacitat de fer clavar la fusta (D).

Tot i que aquí ens centrarem en allò que considerem com a formes d'habilitació positives, convé assenyalar que no totes les relacions habilitadores són positives. Moltes no ho són. En qualsevol cas, podem estar capacitats per ser o fer tot tipus de coses a les quals se'ls pot assignar valors diversos des de perspectives molt diferents i sota diferents tipus de condicions i circumstàncies.

El paper i l'ús d'un telèfon mòbil de prepagament en la vida quotidiana d'una família camperola mexicana

David i Cecília són camperols sense terres en propietat que viuen a una zona de cultiu de sucre i cafè a l'est de Mèxic. Tenen set fills amb edats compreses entre els 5 i els 20 anys. El fill major està casat i se n'ha anat de casa, cosa que ha fet de Cecília una àvia de 33 anys. David és jornalero agrícola. Cecília és mestressa de casa a temps complet. De xicoteta va anar molt poquet a l'escola i no sap llegir ni escriure, ni tan sols els textos més bàsics. Ben conscients dels desavantatges associats a l'analfabetisme, David i Cecília es van comprometre a què els seus fills assistiren a l'escola fins a almenys l'escolarització obligatòria. Maria (20) i Ana (16) van anar a l'escola fins a 6è de primària, moment en què la van abandonar per tornar a casa i ajudar Cecília amb els nens més petits. Totes dues són competents amb els tipus de textos que es troben diàriament. Quan la Maria va marxar de casa per casar-se, l'Ana va deixar d'estudiar per ocupar el seu lloc d'ajudant a casa.

Els ingressos familiars són suficients únicament per a la subsistència bàsica, i la família viu gràcies a què no han de pagar lloguer. En els moments d'afrontar els pagaments, com ara les taxes escolars, depenen dels avançaments que els patrons li fan a David. A més, durant els darrers dos anys han estat donant suport a pares i avis. Durant els darrers cinc anys, un telèfon mòbil de prepagament, que costa 100 pesos (6 dòlars EUA) per quinzena, ha estat un dels desemborsaments financers més importants.

El primer telèfon mòbil de la família el va proporcionar un enginyer alemany, Clemens, que contractava a José (el fill major de David i Cecília, que en aquell moment tenia 14 anys) per fer tasques de jardineria i per vigilar la casa. Clemens li va regalar el telèfon a José i es feia càrrec dels pagaments del telèfon, si bé la família també pagava els buits de connectivitat de dos o tres dies si era necessari. Quan José va trencar les estrictes normes imposades per sa mare per a poder fer ús del telèfon (per exemple, ocultar-li missatges de text d'amics), Cecília s'hi va fer càrrec. Mentre que Maria era la responsable de rebre i enviar missatges de text, Cecília el feia servir per rebre i fer trucades de veu i va aprendre a utilitzar-lo com a càmera, fins que un dels nens més petits va trencar el telèfon en llançar-lo dins una galleda d'aigua. Cle-

mens i la seva dona, prèvia consulta a Cecília, van comprar a José un telèfon nou i el van configurar de manera que no tingués jocs ni aplicacions de xarxes socials, tret del *WhatsApp*. Fa tres anys, Clemens i la seva dona van tornar a Alemanya, i la família es va fer càrrec del pagament del telèfon. Després que Maria marxés de casa, Ana es va fer càrrec de la funció de missatges de text, amb el suport ocasional de Fernanda (13) i Dulce (12). Posteriorment, la família va comprar un telèfon nou. Al llarg de la pandèmia Covid el pare de Cecília també ha estat ajudant a mantenir el telèfon.

Això planteja la pregunta de per què una família camperola que viu en condicions de severa fragilitat econòmica considera un telèfon mòbil com una despesa necessària. Per entendre-ho, cal tenir en compte les normes que imposava Cecília sobre l'ús del telèfon, la minúscula llista de contactes que ha compilat i el nombre mínim d'aplicacions instal·lades permeses al telèfon.

Al telèfon no es permeten jocs, fotos de membres de la família, informació personal, o fotos de perfil. Clemens va eliminar totes les aplicacions preinstal·lades i les va substituir pel *WhatsApp* i una aplicació de correu electrònic. Sí que permet la càmera (fotos de plantes, escenes i similars), missatges de text, trucades de veu i xat de vídeo amb la família i amics. El telèfon es queda físicament amb Cecília (literalment *en* ella, dins del sostenidor), i ella li'l passa a Ana (o Dulce o Fernanda si Ana és fora) que és la que llegeix i respon els missatges. La llista de contactes està formada per cinc membres de la família (inclosa la Maria), la directora de l'escola, un professor i dues persones que donen feina a David i José. Han perdut el contacte amb Clemens, que continua a l'estranger. A Maria i José, quan van ser majors d'edat se'ls va permetre establir les seues pròpies regles per als seus telèfons.

Dins d'aquests paràmetres, el telèfon s'utilitza per a quatre finalitats principals: fer i compartir fotos amb els contactes; rebre i fer trucades de veu; missatgeria (incloent-hi fitxers adjunts d'imatges) i xat de vídeo mitjançant *WhatsApp*; comunicar-se amb els professors sobre l'aprenentatge escolar dels nens (intens durant la pandèmia Covid perquè la família no pot accedir a les activitats oficials d'aprenentatge en línia i basades en la televisió).

Les interaccions amb els propietaris de terres que donen feina a David són crucials per a la supervivència econòmica de la família. Algunes d'aquestes interaccions són senzilles, com ara la coordinació per recollir el cafè i decidir quin és el temps més convenient per recollir els grans i processar-los. D'altres són més complexes, sobretot quan els propietaris de terres no es troben a la ciutat o a l'estranger. Aquestes inclouen anticipar tasques com podar les plantes de cafè, netejar el terreny i fer compost, aprovar la feina i organitzar els pagaments. De vegades es necessiten diners per endavant. El fil d'interaccions mediat per *WhatsApp* proporciona una pista d'auditoria de responsabilitat, pro-activitat, cortesia i obertura i rendició de comptes tot generant relacions de confiança mútua que s'estenen al llarg dels anys. Per exemple,

s'adjunten fotografies als missatges per mostrar treballs que s'haurien de fer aviat o que ja s'han fet i, sovint, resultats de treballs que transmeten orgull per la feina ben feta, com ara les plantes de cafè que són saludables quan s'ha sabut que altres propietats han patit plagues; treballs decoratius i fotos de flors magnífiques al jardí. En alguns casos, s'han documentat arbres amb perill de caiguda i danys, els arbres talats i les fotografies del lloc després de la neteja.

El treball pot ser perillós de vegades. En una ocasió, quan David estava tallant un arbre per a un veí, una branca li va caure al cap. Com que la carretera on va ocórrer estava poc transitada, van fer servir el mòbil per trucar al pare de Cecília, que viu a un quilòmetre de la ciutat, on sí hi ha taxis. Afortunadament, van aconseguir arribar ràpid a l'hospital on va ingressar per urgències i el van tractar amb èxit d'una ferida potencialment mortal.

Tot i que les restriccions d'espai impedeixen fer una anàlisi detallada del contingut del fil de missatges, aquests dos exemples que segueixen suggereixen que fins i tot dins dels estrictes paràmetres d'ús del telèfon de la família i de les importants limitacions d'un telèfon "bloquejat" radicalment, els efectes habilitatius són impressionants i importants. Pel que fa a la nostra eina analítica reclamant l'habilitació, la variable **A** comprèn el telèfon amb la capacitat altament restringida aquí restringida. La variable **B** és complexa. No hi ha un sol usuari en el sentit que normalment s'associa amb un telèfon mòbil. A un nivell, Cecilia sovint necessita ajuda d'altres persones per utilitzar el telèfon, fins i tot amb trucades de veu, on els nens accedeixen als contactes. A un altre nivell, és un telèfon familiar, ja que el seu ús afavoreix els interessos o els beneficis de la família com a unitat col·lectiva, més que els interessos de membres específics: per exemple, l'ús del telèfon per negociar el treball remunerat de David (un exemple de la variable **C**), interpretable com a mitjà de vida per a la família. De la mateixa manera, la variable **D** pot variar àmpliament com, per exemple, en el cas que la funció de càmera s'utilitzi conjuntament amb WhatsApp per fer el tipus de treball catalogable com a part de la presentació de treballadors responsables, fiables i honestos.

Per tant, si bé altres lectures podrien arribar a conclusions diferents a partir de les mateixes dades, creiem que es pot argumentar que el telèfon de la família (**A**) és un dispositiu que permet (**B**) a la família (**C**) optimitzar la seva subsistència en condicions precàries, (**D**) utilitzant les comoditats del telèfon per comunicar qualitats que inspiren confiança i bona voluntat per part d'altres que poden contribuir a la seua subsistència contínua.

Les qualitats personals en qüestió han existit molt abans que el mateix telèfon i, per descomptat, el sobreviuran. El telèfon, però, proporciona un context i un mitjà per explorar formes innovadores de mobilitzar i expressar aquestes qualitats amb un abast molt més gran del que és possible cara a cara. En el cas de l'accident de David

amb l'arbre, que podria haver estat fatal, mitjançant el telèfon (A) habilitat (B), Cecilia i Ana (C) van poder mobilitzar immediatament el transport a l'hospital mitjançant (D) la comunicació amb algú que podia accedir a un vehicle. Això va permetre a la família poder salvar la vida de David.

L'ús de *Chromebook* en la vida quotidiana d'un sènior que viu a Nova Jersey (EUA)

Sally va nèixer en el si d'una família d'immigrants italians el 1930. Va deixar l'escola als 16 anys i va treballar durant 20 anys en una companyia d'assegurances. Posteriorment, a través d'un amic, va aconseguir una feina en el servei públic local. Quan es va jubilar a la dècada dels 60, després de 27 anys treballant en aquell lloc, supervisava la feina de 70 persones. Sally mai no es va casar. Va tenir cura dels pares i una germana gran fins que van morir, però sempre va tenir un cercle d'amics amb els quals va passar molt de temps. Un germà major era un conegut actor de personatges a Hollywood i el visionat de pel·lícules al cinema ha estat una passió per a Sally quan era més jove i, en fer-se major, ha continuat gaudint del cinema a casa gràcies a la televisió per cable.

A mitjans dels anys 80, la mobilitat de Sally va disminuir notablement, al mateix temps que els amics començaven a faltar. Va comprar una tauleta digital per ajudar a "mantenir el cervell actiu". La tauleta no tenia connexió a Internet, però utilitzava aplicacions pre-carregades per jugar a jocs i fer mots encreuats i trencaclosques. Va integrar l'ús de la tableta a la seua rutina matutina de llegir un diari, completar els mots encreuats i escoltar música. Quan Sally tenia 86 anys, la tauleta va deixar de funcionar. Aconsellada pels amics, es va comprar un *Chromebook*. Els *Chromebook* funcionen amb el sistema operatiu basat en el navegador d'Internet de Chrome de *Google*, amb aplicacions relativament senzilles d'utilitzar. Sally ja coneixia l'ús d'aplicacions a la tauleta. Un veí li va permetre utilitzar una connexió wifi fins que Sally va aconseguir la seua pròpia, i Sally aviat es va posar en funcionament amb el seu *Chromebook* connectat a la xarxa.

Sally ha construït una rutina diària a l'hora d'utilitzar el seu *Chromebook*. Després de llegir el diari en paper i completar els mots encreuats del diari mentre esmorza, desconnecta el *Chromebook* del carregador de la taula de la cuina durant la nit i l'encén. Manté la tapa del *Chromebook* lleugerament oberta i guarda entre la pantalla i el teclat un fulletó de paper amb notes escrites a llapis sobre com fer determinades coses a la tableta així com una llista breu d'adreces de correu electrònic per a familiars i amics. Inicia la sessió i fa clic a la seva críptica aplicació de mots encreuats, on passa uns 40 minuts aproximadament. A continuació, comprova el seu compte de *Gmail* i suprimeix tot el que no vol. Canvia entre les pestanyes "Principal", "Social" i "Promoció" que vénen amb *Gmail* per assegurar-se que ha mirat tots els missat-

ges d'aquest dia. Després d'haver endreçat el seu compte de *Gmail*, Sally juga al solitari (un joc de cartes) del *Chromebook* durant un temps i, a continuació, completa diversos trencaclosques de cerca de paraules. Normalment, passa fins a dues hores cada matí amb el seu *Chromebook*. Sally explica que un dels avantatges principals del *Chromebook* és que l'ajuda a mantenir la ment activa. Això és molt important per a ella, fet que es posa de manifest en la conversa quan diu:

“Manteniu la ment alerta i feu-la servir [la ment]. Perquè si no utilitzeu el cervell o si no utilitzeu la ment per a alguna cosa, ja ho sabeu, al final el perdrà” (20 d'octubre)

Per tant, quan té un problema amb el *Chromebook*, com ara un missatge de correu electrònic que falta o una aplicació que ha desaparegut de la barra de tasques, prova diverses possibilitats per resoldre el problema. Per exemple, si falten correus electrònics, busca a la paperera o a l'arxiu; per a les aplicacions que falten, fa clic al menú i als botons de configuració. Ella afirma: *“Tot és només... pensament pur. Què fa aquest botó?”* (27 d'octubre). Utilitza regularment *Google* per cercar temes, inclosos els problemes de salut que té, per intentar veure què pot estar passant. Els amics sense ordinador solien telefonar i demanar-li a *Google* el nom d'estrelles de cinema o de programes de televisió que intentaven recordar.

Sally utilitza el correu electrònic per mantenir-se en contacte amb la seva família extensa, tot i que prefereix parlar amb ells des del seu telèfon fix. Abans enviava correus electrònics a més amics, però ara n'hi ha diversos que han mort. Rep correus electrònics promocionals de les seves botigues preferides, com L.L. Bean, Land's End (ambdues marques de roba) i Macy's (un gran magatzem) i posa molta atenció a les vendes. De vegades Sally envia correus electrònics als veïns quan necessita ajuda per canviar les bateries del rellotge i petites reparacions. També està subscripta a un butlletí diari local.

Inicialment, Sally desconfiava de comprar en línia, però quan va haver de deixar de conduir es va trobar que necessitava fer-ho cada vegada més. Compra articles per a la llar (tovalloles, coixins de seient, cortines...) a Macy's i roba de Land's End i L.L. Bean. Ha après a utilitzar diferents filtres de cerca per conèixer el que busca (la mida o el tipus d'article de roba per exemple). Utilitza l'opció de “visualització ràpida” per conèixer de prop els articles i fa clic per obtenir més informació si li interessa. Sol a navegar pel web de Macy's i escriu tot allò que vol comprar per, tot seguit, telefonar i demanar la comanda, fent servir el telèfon per pagar.

Les seves compres en línia s'han ampliat gradualment per incloure la navegació pels llocs web de *Walmart.com* i *Target.com*. Ha creat un compte d'Amazon i, de tant en tant, fa comandes. Sally fa moltes compres comparatives. Al principi, escribia amb cura les URL dels articles de diferents llocs, juntament amb els detalls clau dels articles, per comparar preus i opcions d'enviament i trobar la millor oferta. Ara

només escriu el nom de la botiga i els detalls importants perquè ja sap trobar els articles. Durant la pandèmia, amb 90 anys, la nevera es va trencar. Després de discutir les opcions amb els veïns, va demanar-ne un altra mitjançant una comanda en línia.

El *Chromebook* de Sally li va permetre ampliar les seves trobades socials durant la pandèmia. Utilitza *Zoom* per assistir a l'església cada diumenge i també pren classes de tai-txi utilitzant *Zoom* fins que li va resultar massa difícil físicament. Després va començar les consultes de telemedicina amb el seu metge i va establir un compte en línia amb ell per concertar cites i reordenar els medicaments. Més recentment, Sally s'ha subscrit a *Netflix* i està explorant la interfàç per poder utilitzar el servei del seu *Chromebook* i gaudir així de la seva passió per les pel·lícules.

A la llum d'aquesta informació, quines afirmacions es poden fer sobre el *Chromebook* com a dispositiu habilitant per a la vida diària de Sally? Suggerim que el dispositiu (A) permet a Sally (B) fer una sèrie de coses que són molt importants per a ella personalment i ajuda a mitigar algunes condicions negatives associades a l'envel·liment, que cada vegada més la restringeixen a la casa. Pel que fa a la nostra variable C, trobem que el *Chromebook* de Sally li permet estar en contacte amb amics, familiars i veïns a través del correu electrònic. Pot participar en tertúlies mitjançant *Zoom*. És capaç d'utilitzar-lo per gestionar les seves necessitats mèdiques de salut i per mantenir la independència i la dignitat respecte a la compra de coses que necessita per ella mateixa i al millor preu. Igual que amb la seva tauleta anterior, Sally valora molt l'ús de *Chromebook* per mantenir la ment activa.

És interessant explorar la variable D (els avantatges del *Chromebook* que el converteixen en un dispositiu habilitant per a Sally). Quan la tauleta es va trencar va pensar en aconseguir un portàtil complet, però li va semblar massa car. El *Chromebook*, en canvi, costa al voltant de 250 dòlars, un preu assumible. A més, els *Chromebooks* inclouen actualitzacions i milers d'aplicacions gratuïtes, protecció antivirus gratuïta i un suport reforçat de seguretat. La interfàç basada en aplicacions del *Chromebook* és bastant intuïtiva i fàcil d'utilitzar, i a Sally li agrada explorar aplicacions noves i afegir-les a la seva llista de preferits. En paraules de Sally,

Aquest és un estri petit bo per a qualsevol que no vulga fer servir ordinadors. [...] Una cosa així... és bona per a persones com jo.

Seria una exageració afirmar que el *Chromebook* de Sally l'autoritza en el sentit més literal de la paraula. Però resulta molt interessant examinar les maneres en què el seu *Chromebook* li permet continuar vivint de manera independent i amb dignitat. Li possibilita mantenir la ment activa i alerta. Es manté en contacte amb la família, els amics i els veïns i fins i tot pot socialitzar un poc. Pot gestionar les accions relacionades amb la salut. També pot comprar des de casa les coses que necessita. Sally fa totes aquestes coses per ella mateixa, en el seu temps i sota les condicions que ella mateixa imposa.

Conclusió

Podem assenyalar que les afirmacions generals sobre l'eficàcia dels dispositius electrònics digitals ignoren massa sovint les experiències dels individus o grups d'individus, els interessos dels quals s'atendrien millor si es recopilara informació precisa i matisada sobre com aquestes tecnologies es desenvolupen en la seua vida. Per avaluar millor l'eficàcia de les tecnologies digitals, hem de dur a terme estudis situats i detallats sobre com les persones quotidianes els utilitzen diàriament i amb quins costos i / o beneficis particulars. Aquest article ofereix dos exemples embrionaris de com i quan es pot afirmar que els usos quotidians dels dispositius digitals tenen alguns efectes habilitatius per als seus usuaris.

És important tenir en compte que el nostre enfocament aquí ha estat molt selectiu i que hem parlat únicament en termes d'alguns efectes facilitadors de les tecnologies en qüestió. No hem dit que aquests dispositius siguin tecnologies activadores, perquè en general poden no ser-ho. Les circumstàncies dels usuaris del nostre estudi són massa precàries perquè es puguen fer aquestes declaracions. Per exemple, el telèfon de la família sovint no té saldo i, en moments com aquests no es pot fer servir. Si el telèfon hagués quedat sense crèdit quan David va tenir el seu accident, no haurien pogut organitzar el viatge oportú fins l'hospital. Tot i que el telèfon els pot permetre en certa mesura guanyar diners suficients per tenir el dispositiu que tenen, no els permet tenir el telèfon que podrien necessitar en determinades situacions. No van poder utilitzar el telèfon per accedir a oportunitats d'escolarització en línia proporcionades pel govern durant Covid. Tot i això, els dispositius i les xarxes digitals s'han convertit en omnipresents, cosa que va fer de la "formació en línia" una resposta oficial per defecte en molts països quan es van tancar les escoles durant Covid. Fa 50 anys Ivan Illich (1971, p. 3) afirmava que "[una] vegada que les necessitats bàsiques han estat traduïdes per una societat en demandes de productes bàsics produïts científicament, la pobresa està definida per normes que els tecnòcrates poden canviar a voluntat". La mateixa tecnologia que va permetre a la família organitzar un taxi ràpidament en un moment de necessitat (és a dir, els va fer "rics" durant aquell moment) els va impedir participar en oportunitats d'escolarització convencionals disponibles per a molts altres durant Covid (els va fer "pobres").

A més, David i Cecília no podrien utilitzar el telèfon per a molts dels seus propòsits "poderosos" si no hi tingueren els fills per ajudar-los a enviar missatges de text i si els mateixos fills no hagueren tingut accés a companys que ja tenien telèfons i que els podien ensenyar com utilitzar-los. Per tant, en el cas de Sally, malgrat la seua disposició a solucionar problemes, depèn sovint d'altres per obtenir assistència tècnica: sobretot amb el seu telèfon mòbil, on lluita constantment amb la interfaç i les interminables actualitzacions. Ara, incapaç de conduir, depèn de les aplicacions de telefonia mòbil d'un servei de transport sanitari quan ha d'anar a buscar atenció mèdica i

necessitats similars. No obstant això, no pot mantenir el telèfon mòbil de forma independent. I no pot utilitzar el seu *Chromebook* ni el seu telèfon fix, amb el qual és raonablement hàbil, per a aquests propòsits. La omnipresència de telèfons mòbils i aplicacions ha desactivat efectivament Sally respecte a alguns dels seus requisits més importants.

En resum, és probable que per a qualsevol tipus d'efecte habilitador com els descrits més amunt hi haja exemples desactivadors fàcilment. El nostre relat és radicalment incomplet: només ens hem centrat en exemples positius de només dos casos. Exigeix una reparació impossible de fer per manca d'espai. Cal assenyalar, però, que qualsevol intent de fer declaracions generals sobre efectes tecnològics en termes de costos i beneficis requereix un procés similar al que hem emprat aquí. Hem de procedir variable per variable, exemple per exemple i cas per cas. Com a màxim, el que reclamem és que aquestos exemples demostrin el tipus de treball que creiem necessari si volem arribar a judicis informats i responsables sobre els costos i beneficis, l'eficàcia o ineficàcia, avantatges i desavantatges de la innovació tecnològica.

Referències bibliogràfiques

FEINBERG, J. (1973). *Social Freedom*. Prentice-Hall.

ILLICH, I. (1971) *Deschooling Society*.

KALMAN, J., y HERNÁNDEZ, O. (2018). La tecnología, la cultura escrita y el aprendizaje en dos microempresas en la Ciudad de México. Una mirada tras Bambalinas. In J. Kalman, *Leer y Escribir en el mundo social: Obras escogidas*. (pp. 277-293). Paideia.

KANIA-LUNDHOLM, M., & TORRES, S. (2018). Ideology, power and inclusion: using the critical perspective to study how older ICT users make sense of digitisation. *Media, Culture & Society*, 40(8), 1167-1185.

LEGUINA, A., & DOWNEY, J. (2021). Getting things done: Inequalities, internet use and everyday life. *New Media & Society*, 23(7), 1824-1849.

MACCALLUM, G. (1967). Negative' and 'positive' freedom'. *Philosophical Review*, 76(3), 312-334.

OECD (2021). https://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/oecd-science-technology-and-industry-policy-papers_23074957

UNESCO (2017). <http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/science-technology/sti-systems-and-governance/sti-policy-development/>

Revista semestral
hivern 2021 · Núm. 46
12 €

TAREPA - PV

Taller per a l'Acció Renovadora
de l'Educació Permanent d'Adults

L'ULLAL Edicions

